

۱۱۱۱ “ئەتتىكى قۇياش” — ياشلار-ئۆسمۈرلەر ئوقۇشلۇقى
دۆلەتلىك 11-بەش يىللىق پىلان مەزگىلىدىكى نۇقتىلىق كىتاب تۈرى

دۇنياۋى مەشھۇر شەخسلەر مەجمۇئەسى

رادىي ئانىسى

كىۋرى خانىم

مىللەتلەر ئىشەنچى

رادىي ئانىسى

كىۈرى خانىم

قەلەم تەۋرەتكۈچىلەر:

سۈي لى شياڭ يۈن جۈن ۋاڭ
يەن فاڭ جاك پىڭ

رەسىمنى سىزغۇچىلار:

مياۋ ۋېي لۈ لېي ساۋ ئېرگاڭ
ليۇ جىڭ خېجىي ساۋ چاڭشۈ
ياڭ خوڭ لۈ شياۋ ۋاڭ جىڭ

چى شىن لۈ جىگې جاك يۈرۈك شياۋ مىڭ

جىنشىۋ شېگىي

بەت ياسىغۇچى:

قىسقىچە مەزمۇنى

«دۇنياۋى مەشھۇر شەخسلەر مەجمۇئەسى» — ئىلىم-پەن، سىياسىي، مائارىپ، ئەدەبىيات-سەنئەت قاتارلىق ساھەلەردە كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكەن ھەم ئۆز كەسپىدە ئاچايىپ نەتىجىلەرنى يارىتىپ، ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ تەرەققىيات مۇساپىسىگە زور تەسىر كۆرسەتكەن مەشھۇر شەخسلەرنى تاللاپ تونۇشتۇرغان بۇرۇشلۇك، كۆڭۈلدىكىدەك بالىلار ئوقۇشۇقى.

بۇ كىتابلاردا مۇشۇ شەخسلەرنىڭ پارلاق ئىش-ئىزلىرى نۇقتىلىق تونۇشتۇرۇلۇپ، ئۇلارنىڭ ئېگىلىمەس-سۈنمەس كۆرسەتكەن قىلىش روھى نامايان قىلىنغان. بۇ تەرجىمىھاللارنى ئوقۇساق بىزنى بىلىمگە، ئىلھامغا ئىگە قىلدۇ، مەنئى كۈچ-قۇۋۋەتكە ئېرىشتۈرىدۇ.

بۇ بىر يۈرۈش كىتابنىڭ سۈرەتلىرى نەپىس، تىلى ئاممىباب، چۈشىنىشلىك، ئوقۇشۇق قىممىتى يۇقىرى بولۇپ، كەڭ ئۆسسۈرلەرنىڭ ياخشى ئۇستازى ھەم يېقىن دوستى بولالايدۇ.

كۈيۈ خانىمنىڭ تەرجىمىھالى ...

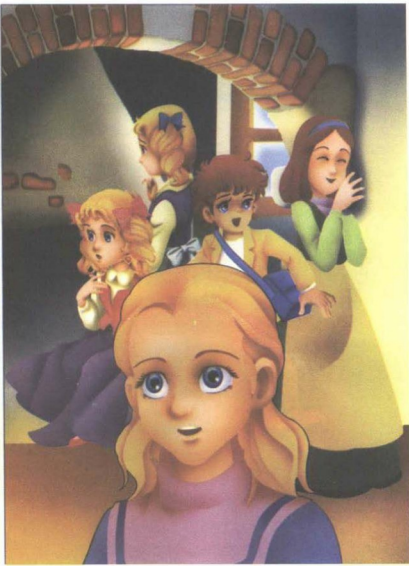
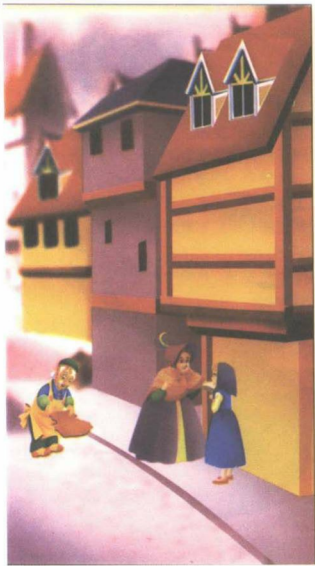
فرانسىيىلىك بۈيۈك فىزىكا، خىمىيە ئالىمى كۈيۈ خانىم دۇنيادىكى بىردىن-بىر ئىككى قېتىم نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئايال ئالىم.

مارىيە كۈيۈ 1867-يىلى 10-ئاينىڭ 7-كۈنى پولشانىڭ ۋارشاۋادا بىر زىيالىي ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. بالىلىق دەۋرىنى مىللىي خورلىنىش ئىچىدە ئۆتكۈزگەن بولۇپ، كىچىكىدىنلا ۋە تەن ئۈچۈن بىلىم ئېلىش ئىستىكىنى كۆڭلىگە پۈككەن. ئۇ ئۆزىنىڭ تۇغما قابىلىيىتى، كۈچلۈك ئىرادىسى ۋە ئەلا تەنچىسى بىلەن پارىژدىكى سۈرېن ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەن. بۇ يەردە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئۆگىنىشكە بېرىلىپ، فىزىكا ۋە ماتېماتىكىدىن ماگىستىرلىق قوش ئۇنۋانىنى ئالغان ھەمدە مېتاللارنىڭ ماگنىتلىق خۇسۇسىيىتىنى مۇستەقىل تەتقىق قىلغان. 1895-يىلى فرانسىيىلىك تالانتلىق ئالىم بېيېر كۈيۈ بىلەن توي قىلغان. كۈيۈ ئەر-خوتۇنلار بىر نىيەتتە ھەمكارلىشىپ، ئىلىم-پەننىڭ "ئېچىلمىغان سىرىغا قارشى ھۇجۇم قىلىش ئۇرۇشى" قوزغاپ، ئىلگىرى-كېيىن رادىئوئاكتىپلىق ئېلېمېنت پولونىي ۋە رادىينى بايقاپ، رادىئوئاكتىپلىق ھادىسىنىڭ سىرىنى ئاچقان. رادىينىڭ بايقىلىشى ئۇلارنى داۋىي ئالتۇن مۇكاپاتى ۋە نوبېل فىزىكا مۇكاپاتىغا ئېرىشتۈرگەن. لېكىن ئۇلار شەخسى مەنپەئەتكە بېرىلمەي، ئابىرۇي قوغلاشماي، باش چۆكۈرۈپ ئىشلەپ، ئىلىم-پەنگە ئۆزىنى بېغىشلاپ، ئۆزلىرىنىڭ ئالىيجاناب تەبىئىتىنى نامايان قىلدى. بېيېر كۈيۈ ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن، كۈيۈ خانىم قايغۇ زەربىسىدىن ئىلىم تەتقىقاتىنى تاشلىۋەتمەستىن، بەلكى تېخىمۇ جاسارەتكە تولۇپ ئىلگىرى-كېيىن «رادىئوئاكتىپلىق ھەققىدە ئومۇمىي مۇھاكىمە»، «رادىئوئاكتىپلىق ماددىلار تەتقىقاتى» قاتارلىقلار ئەسەرلەرنى يېزىپ چىقىپ، ئاتوم ئىلمىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن كۆپ تۆھپە قوشتى. بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى پارتلىغاندا، كۈيۈ خانىم ھاياتىنىڭ خەۋپكە ئۇچرىشىغا قارىماي، ئالدىنقى سەپكە بېرىپ، رادىيىدىن پايدىلىنىپ تەتقىق قىلىپ چىققان داۋالاش ئۇسۇلى — كۈيۈ داۋالاش ئۇسۇلىنى ئىشلىتىپ، يارىدارلارنى داۋالاپ، زور مېھرى-شەپقىتىنى ئىپادىلىگەن.

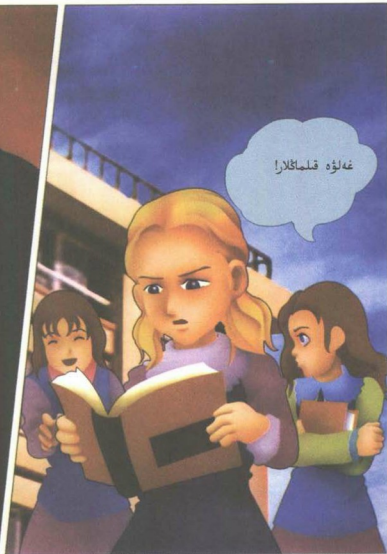
1934-يىلى 7-ئاينىڭ 4-كۈنى، كۈيۈ خانىم قازا قىلغان. كىشىلەر ماتەم مۇراسىمىدا رادىيە كۆيدۈرۈپ يىرىكلەشتۈرۈۋەتكەن بىر جۈپ قولنى كۆرۈدۈ، كېيىنكىلەر ئۇنى ئەڭ پاك، ئەڭ ئالىيجاناب بۈيۈك ئايال ئالىم دەپ تەرىپلەشكەن.

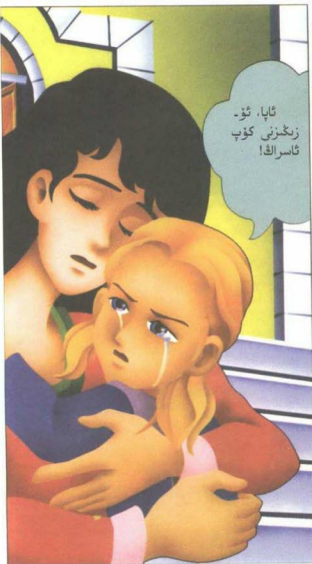
1 رادى — بىرخىل رادىئوئاكتىپلىق خىمىيەلىك ئېلېمېنت بولۇپ، ئۇنىڭ بايقىلىشى ئىنسانلارنىڭ ئاتومدىن پايدىلىنىشىدا دەۋر بۆلگۈچ ئەھمىيەتكە ئىگە، ئۇنى بايقىغان كىشى ئاناقلۇق ئايال ئالىم — ماريە كيۇرى ئىدى.

2 ماريه كيوري 1867-يىلى 11-ئاينىڭ 7-كۈنى پولشانىڭ ۋارشاۋادا تۇغۇلغان. ئاتا-ئانىسى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ، ئۇ بەش بالىنىڭ ئەڭ كىچىكى ئىدى، ئۇ كىچىكىدىنلا ياخشى ئائىلە تەربىيىسى ئالغان.

3 4 ياشلىق ماريە دائىم دادىسى بىلەن بىللە مەكتەپنىڭ فىزىكا تەجرىبىخانىسىغا كېلەتتى، بۇ ئۇنى تەجرىبىخانىنىڭ ھەرخىل ئەسۋاب-ئۈسكۈنىلىرى بىلەن تونۇشۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. ھەمدە فىزىكا تەجرىبىسىگە نىسبەتەن چوڭقۇر قىزىقىش قوزغىدى. ماريە ئالتە ياشتا مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىن، ئىنتايىن ئىجتىھات بىلەن ئۆگەندى.

4 14 ياشقا كىرگەندە رۇسىيە چار پادىشاھى پولشانى ئىشغال قىلدى. شۇنىڭدىن باشلاپ بىر ئائىلە كىشىلىرى قىيىنچىلىقتا تۇرمۇش كەچۈردى. پولشا ئوتتۇرا مەكتىپى قىز ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلمىغاچقا، ماريە پارىزغا كېلىپ ئوقۇدى. ئوقۇش پۈتتۈرگەندە، ئۇ ئەلاچى ئوقۇغۇچى بولۇپ ئالتۇن مېدال بىلەن مۇكاپاتلاندى.

مەن چوقۇم ئالسى مەكتەپتە ئوقۇش
ئارزۇيۇمنى ئەمەلگە ئاشۇرىمەن!

5 تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ماريە سەھرادىكى بىر باي ئائىلىدە ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلەپ پۇل تېپىپ، ئاچىسىنىڭ پارىژدا ئالىي مەكتەپتە ئوقۇشىنى قامدىغاچ، داۋاملىق فىزىكا ۋە خىمىيە پەنلىرىنى ئۆزلۈكىدىن ئۆگەندى. ئۇ ئايلاپ يەپ، تېجەپ ئىشلەتتى. بۇ يەنلا پۇل يىغىپ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش ئۈچۈن ئىدى.

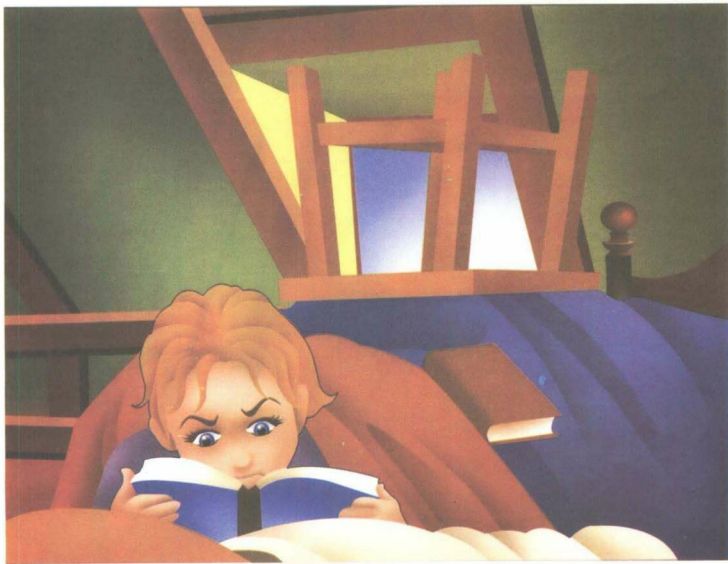
6 23 ياشقا كىرگەندە، ماريە سەييارە ئالىي مەكتەپ تەجرىبىخانىسىغا كېلىپ ئىشلىدى ۋە ئۆگەندى. ئۇ بۇ يەردە كۆپلەپ فىزىكا تەجرىبىلىرىنى ئىشلىدى. بۇ ئەھمىيەتلىك كۈنلەر ئۇنىڭ پۈتۈن ئۆمرىنى ئىلىم-پەنگە بېغىشلىشىغا ئاساس سالدى.

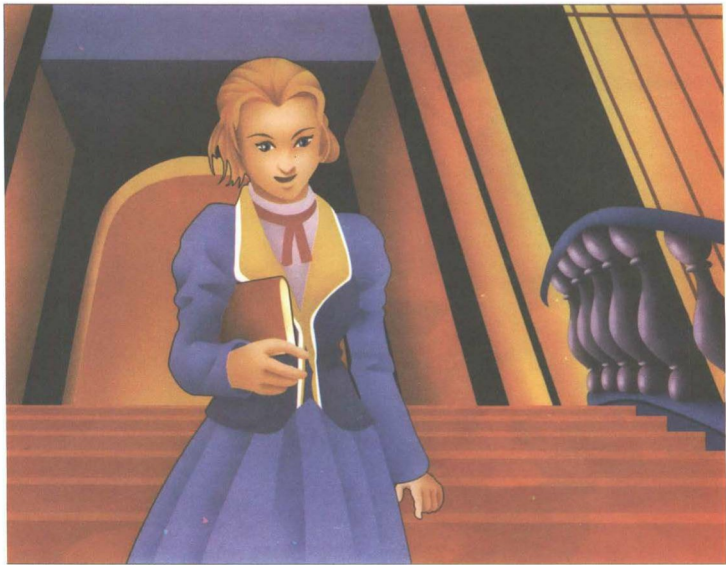
7-1891-يىلى ماريە پارىژغا كېلىپ، ئۇ يەردە دوختۇرلۇق قىلىۋاتقان ئاچىسىدىن پاناھلىق ئىزدىدى، ھەمدە پارىژ ئۇنىۋېرسىتېتى تەبىئىي پەنلەر ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا كىردى، ئۇ ئاچىسىنى داۋاملىق ئاۋارە قىلىۋېرىشنى خالىماي، مەكتەپ يېنىدىن ئاددىيغىنا كىچىك بىر ئۆيىنى ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇردى.

8 پۇل تېجەش ئۈچۈن، ئۇ ئاددىي - ساددا كىيىنىپ، كۈنلەپ كۆكتات يېمەيتتى، پەقەت بىر قانچە پارچە بولكا ۋە بىر ئىستاكان چاي بىلەنلا ئاچلىقىنى باساتتى، ئاندا - ساندا بىر تال تۇخۇم يەپ قوياتتى. ئوزۇقلۇق يېتىشمىگەنلىكتىن ئۇ قان ئازلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

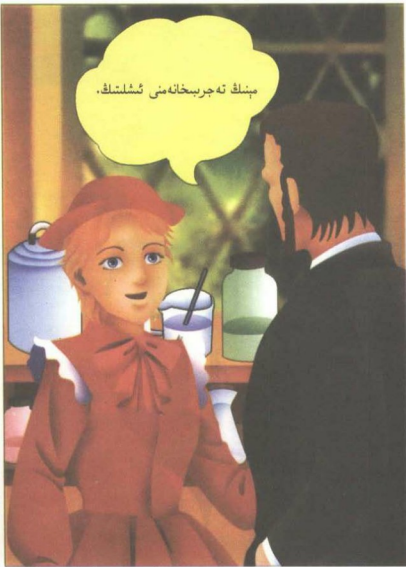
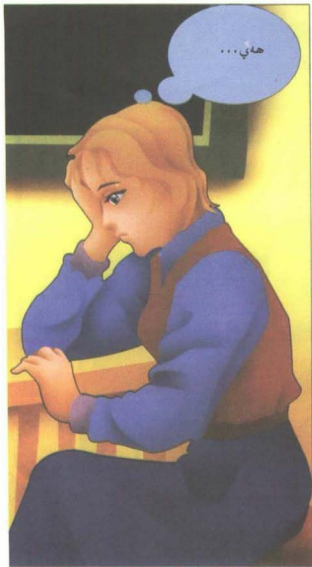
9 ماريەنىڭ باتاق شارائىتى ئىنتايىن ناچار بولۇپ، يازدا بەك ئىسسىق، قىشتا بەك سوغۇق ئىدى. ئۇنىڭ ئارتۇقچە يېپىنچىسى يوق بولۇپ، كەچلىكى ئامالسىز كىيىمى بىلەنلا ئۇخلاشقا مەجبۇر بولاتتى، بەزىدە ھەتتا ئورۇندۇقىنى يوتقاننىڭ ئۈستىگە باستۇرۇۋېلىپ، ئېغىرلىقنى ئاشۇرۇش ئارقىلىقمۇ ئىسسىقلىق ساقلايتتى.

10 ماريه ھەر قېتىملىق دەرس تە بىرىنچى بولۇپ دەرسخانىغا كىرىپ، ئەڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ، دەرسنى پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئاڭلايتتى. ئۇ ئىنتايىن قېتىق قىلىپ ئۆگىنەتتى. شۇڭا ھەر قېتىم ئىمتىھان نەتىجىسى ئەلا چىقاتتى.

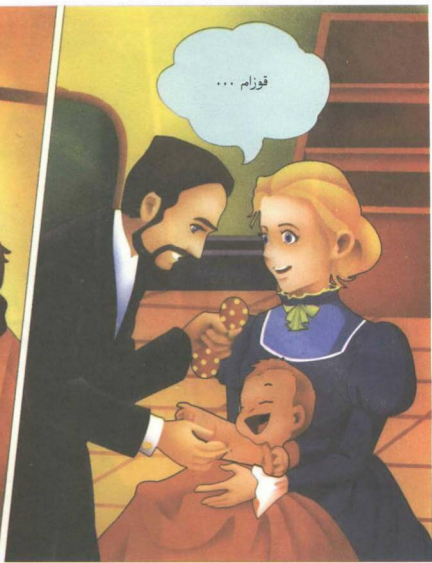
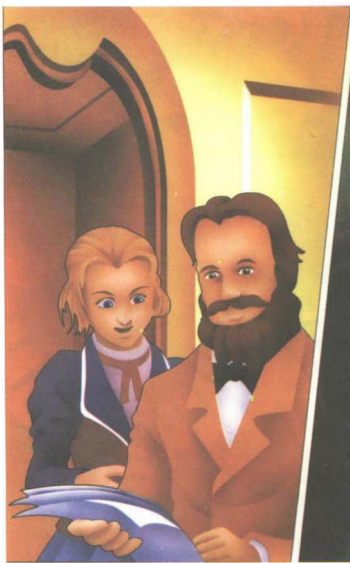
11 ماريه 1894-يىلى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، بىرلا ۋاقىتتا فىزىكا ۋە خىمىيىدىن ماگىستىرلىق ئۇنۋانىنى ئالدى. 30 ئادەم قاتناشقان ماگىستىرلىق ئىمتىھانىدا، ئۇ ئايرىم-ئايرىم ھالدا پۈتۈن مەكتەپ بويىچە بىرىنچى ۋە ئىككىنچىلىكتىن ئىبارەت ياخشى نەتىجىگە ئېرىشتى.

12 ماريە تەجرىبىخانا يوق، تەتقىقاتنى داۋاملاشتۇرالمىي بېشى قېتىۋاتقاندا، بىير كيۇرى ئىسىملىك كىشى ئۇنىڭغا دوستلۇق قولىنى سۇندى، ئۇ تەجرىبىخانىسىنى ماريەنىڭ ئىشلىتىشىگە بېرىپ، ئۇنىڭ قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلدى.

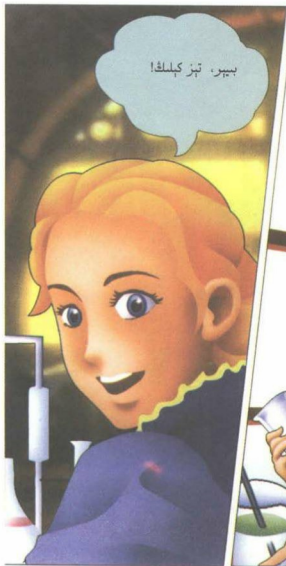
13 گەرچە ئىنتايىن نامرات بولسىمۇ، لېكىن قەيسەر ھەم بىلىملىك ۋە پاراسەتلىك بولغان ماريەگە بېيەر كېۋرى قايىل ئىدى. ماريە بولسا بېيەرنىڭ ئەخلاق پەزىلىتى ۋە بىلىمىنى ھۆرمەت قىلاتتى. ئىككىيلەن بىر-بىرىنى ياخشى كۆرۈشكەنلىكتىن ئوي قىلدى، تويىدىن كېيىن كىشىلەر ماريەنى كېۋرى خانىم دەپ ئاتاشتى.

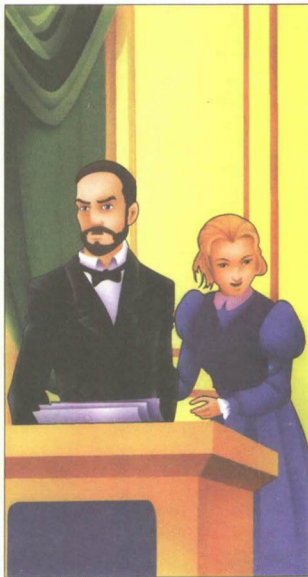
14 شىكى يىلدىن كېيىن كىۋرى خانىم بولات. تۆمۈرنىڭ ماڭىتلىقى توغرىسىدىكى تەتقىقاتنى تاماملىدى. بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ چوڭ قىزى ئېرىنا تۇغۇلدى، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ قىزىنىڭمۇ 30 يىلدىن كېيىن نوبىل مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچى بولۇپ قىلىشنى ئۇ خىيالىسىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان.

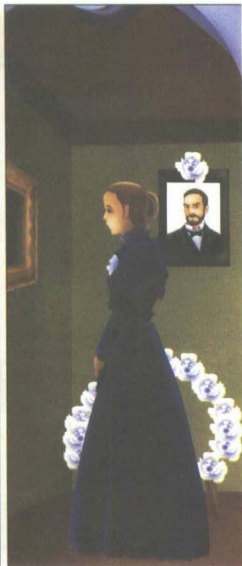
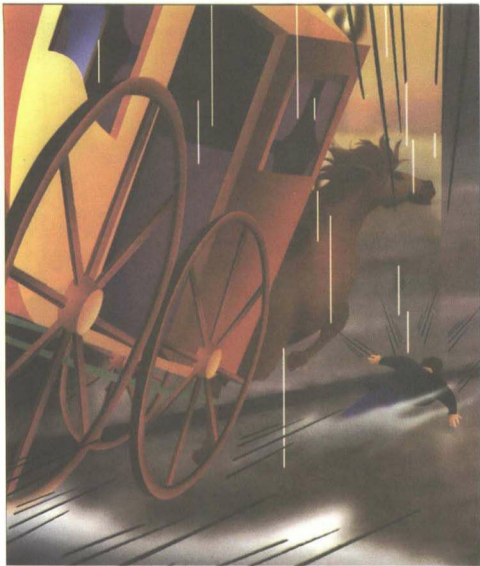
15 كىۋرى ئەر- خوتۇنلار سوغۇق ھەم كونا تەجرىبىخانىدا نەچچە ئاي ھەپلىشىپ، ئاخىر رادىئوئاكتىپلىقى ئۇرانىڭ 400 ھەسسىسىدىن ئېشىپ كېتىدىغان يېڭى ئېلېمېنتنى ئايرىپ چىقىپ، ئۇنىڭغا پولونى دەپ نام قويدى. بۇ كىۋرى ئەر- خوتۇنلارنىڭ فىزىكا ساھەسىگە قويۇپ بەرگەن ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان يەنە بىر بومبىسى بولۇپ قالدى.

16 1898- يىلىنىڭ ئاخىرىدا كېۋرى ئەر- خوتۇنلار ئۇلار «رادىي» دەپ نام قويغان يەنە بىر يېڭى ئېلېمېنتنى بايقىدى. ئۇنىڭ رادىئوئاكتىپلىقى ئۇرانىيىدىن 2 مىليون ھەسسىدىن كۆپرەك كۈچلۈك! خىمىيىلىك ئېلېمېنتلار خۇسۇسىيىتىنى ئۆزگەرتىپتۇ، ئاتوم پارچىلانمايدۇ دېگەن نەزەرىيەلەر ئىنكار قىلىندى.

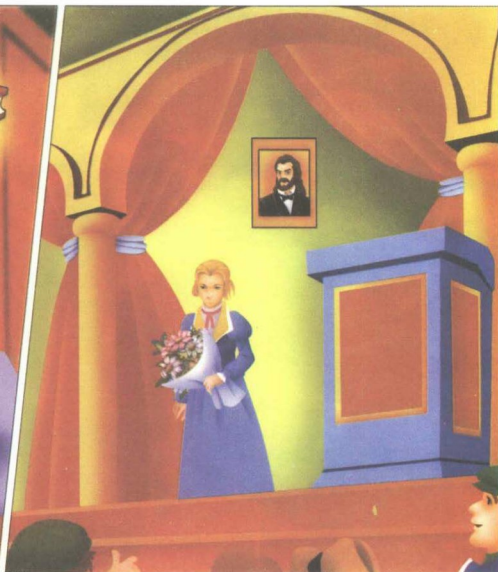
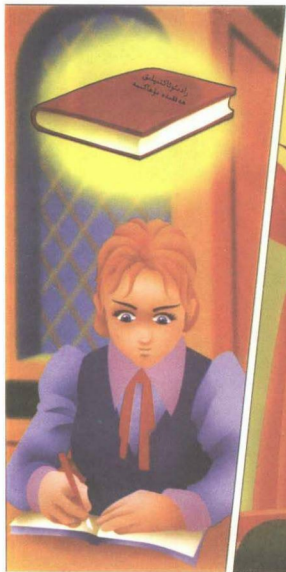
17 كىيۈرى ئەر-خوتۇنلارنىڭ نەتىجىسى پۈتۈن دۇنياغا تارقالدى. 1903-يىلى ئۇلار بېكلىر بىلەن بىللە نوبېل فىزىكا مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. شىككەنچى يىلى ئۇلار پارىژ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورلىقىغا ۋە تەجرىبىخانا مەسئۇللىقىغا تەكلىپ قىلىندى.

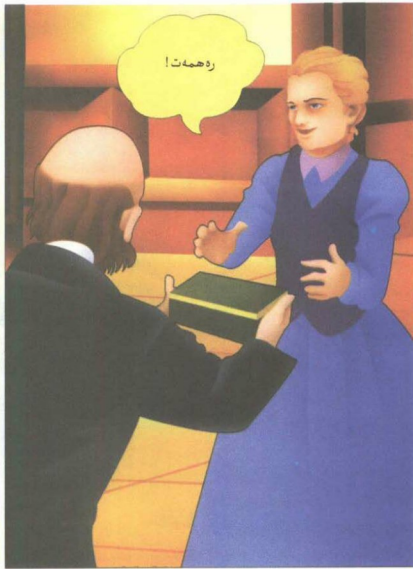
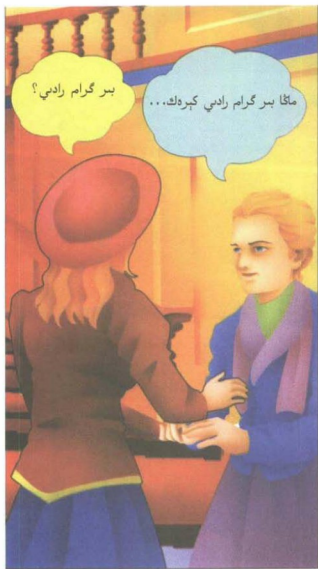
18 1906-يىلى بېيىر كىۈرى يامغۇردا ئۆيىگە قايتىۋاتقاندا، يولدا ئېغىر يۈك بېسىۋالغان بىر ئات ھارۋىسى سوقۇۋېتىپ، بەختكە قارشى قازا قىلدى. كىۈرى خانىم قاتتىق ئازابلاندى، لېكىن بۇ زەربىگە يەنلا قەيسەرلىك بىلەن چىدىدى.

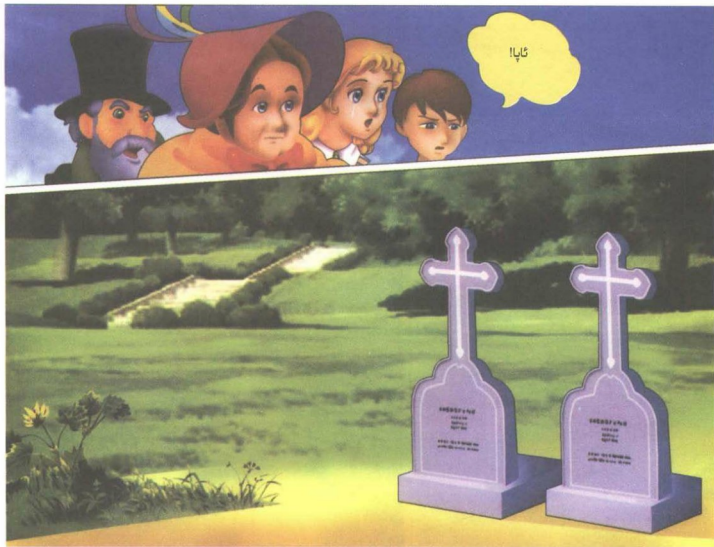
19 شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ قىيىناتىسىنى بېقىش، بالىلىرىنى تەربىيەلەشتىن ئىبارەت ئېغىر ئائىلە يۈكىنى ئۈستىگە ئېلىپلا قالماستىن، يەنە يولدىشىنىڭ خىزمىتىنى داۋاملاشتۇرۇپ ئىشلەپ، پارىژ ئۇنىۋېرسىتېتىدا تارىختىن بۇيانقى تۇنجى ئايال پروفېسسور بولۇپ قالدى. ئۇ سۆزلىگەن دەرس ۋە تەربىيىلىگەن ئاسپىرانتلارنىڭ ھەممىسى مەكتەپ بويىچە ئالدىنقى قاتاردا ئىدى.

20 1910-يىلى كيۇرى خانىم «رادىئوئاللىق ھەققىدە مۇھاكىمە» نى نەشر قىلغاندىن كېيىن، يەنە باشقىلار بىلەن ھەمكارلىشىپ مېتال رادىيىنى تاۋلاپ چىقتى. ھەمدە يەنە بىر قېتىم نوبېل خىمىيە مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. بۇ ئەينى ۋاقىتتا ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان ئىش ئىدى. ھېچكىم ئىككى قېتىم نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشىپ باقمىغان ئىدى.

21 ئامېرىكىلىق بىر ئايال مۇخبىر كىۈرى خانىمدىن، سىزگە نىمە كېرەك؟ دەپ سورىغاندا، ئۇ: "ماڭا تەجرىبە ئىشلەشكە بىر گرام رادى كېرەك." دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇ ئىش ئامېرىكا جامائەتچىلىكىدە كۈچلۈك تەسىر پەيدا قىلغان، خارىك زۇڭتۇڭ كىۈرى خانىمنى ئامېرىكىغا بېرىشقا تەكلىپ قىلغان ۋە ئامېرىكا خەلقىگە ۋاكالىتەن ئۇنىڭغا بىر گرام رادى سوۋغا قىلغان.

22 كىۋى خانىم ئۇزۇن مەزگىل رادىئوئاكتىپلىق ئېلېمېنتلار بىلەن ئۇچراشقاندا قان كېسىلى قاتارلىق نۇرغۇن كېسەللەكلەرگە گىرىپتار بولۇپ، 67 يېشىدا يامان سۈپەتلىك قان ئازلىق كېسىلى بىلەن ئالەمدىن ئۆتكەن. كىشىلەر ئۇنى پارىژ ئەتراپىدىكى بىيېر كىۋىرنىڭ قەبرىسى يېنىغا دەپنە قىلغان. كىشىلەر بۇ بۈيۈك ئايال ئالسىنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايدۇ.

图书在版编目 (CIP) 数据

居里夫人: 维吾尔文/随力等编; 繆维等绘; 沙塔尔·沙拉木译. —北京: 民族出版社, 2008.6
(托起明天的太阳. 世界杰出人物丛书)

ISBN 978-7-105-09378-6

I. 居… II. ①随…②繆…③沙… III. 居里夫人, M. (1867-1934) 一生平事迹—少年读物—维吾尔语 (中国少数民族语言) IV. K835.656.13-49

中国版本图书馆CIP数据核字 (2008) 第 083673号

本书根据农村读物出版社2004年1月第1次印刷版本翻译出版

بۇ كىتاب جۇڭگو يېزا ئوقۇش ئوقۇلىرى نەشرىياتىنىڭ 2004 - يىلى 1 - نەشرى 1 - باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

翻 译: 沙塔尔·沙拉木
责任编辑: 卡哈尔·普拉提
责任编辑: 卡哈尔·普拉提
制 作: 沙塔尔·沙拉木

تەرجىمە قىلغۇچى: سائىتار سالام
مەسئۇل مۇھەررىر: قاھار پولات
مەسئۇل كوررېكتور
بەنچىك: سائىتار سالام

出版发行: 民族出版社

社 址: 北京市东城区和平里北街14号

电 话: 010-64290862

邮 编: 100013

印 刷: 北京艺辉印刷有限公司

经 销: 各地新华书店

开 本: 889毫米×1194毫米 1/24 印张: 1

版 次: 2008年6月第1版

2008年6月第1次印刷

印 数: 0001—3000册

书 号: ISBN 978-7-105-09378-6/K.1408 (维40)

定 价: 5.00元

نەشر قىلغۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
ئادرېسى: بېيجىڭ شەھىرى خېيىڭلى شىمالىي كوچا 14 - قورۇ
پوچتا نومۇرى: 100013
تېلېفون نومۇرى: 010 - 64290862
باسقۇچى: بېيجىڭ يىخۇي باسمىچىلىق چەكلىك شىركىتى
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
نەشرى: 2008 - يىلى 6 - ئايدا 1 - قېتىم نەشر قىلىندى
بېسىلىشى: 2008 - يىلى 6 - ئايدا بېيجىڭدا 1 - قېتىم بېسىلدى
ئۆلچىمى: 889×1194 م.م. 24 كەسلەم باسما تاۋىقى 1
سانى: 0001 - 3000
باھاسى: 5.00 يۈەن

翻 译：沙塔尔·沙拉木
责任编辑：卡哈尔·普拉提
责任校对：卡哈尔·普拉提

ئىرادىسىز ئادەم ھېچقانداق بىر ئىشنى باشقا چىقىرالمايدۇ. — كىۋرى خانىم

ISBN 978-7-105-09378-6

9 787105 093786 >

定价：5.00 元